

Els jueus i el ritu de la mort

A principi d'any, es va descobrir a València una necròpolis jueva del segle XIV. La comunitat jueva va decidir immediatament d'endur-se'n els cadàvers, i la Generalitat ho va permetre, contravenint la llei del patrimoni.

El mes de febrer d'enguany els arqueòlegs que excavaven en un solar del carrer del doctor Romagosa van descobrir les restes de gairebé cent persones, probablement membres de la populosa comunitat jueva que vivia a València a final del segle XIV. Era una troballa de gran magnitud que se sumava a les fetes feia poc en alguns altres punts de la ciutat, amb el resultat d'una seixantena de cadàvers jueus medievals més. L'interès per les restes superava la comunitat local. Fins i tot l'ambaixador d'Israel hi va intervenir per donar una sortida satisfactòria als cadàvers seguint la llei mosaica. Entre les possibilitats que hi havia —deixar la necròpolis com estava i construir-hi al damunt o emportar-se'n les restes—, els jueus van decidir de traslladar-les sense deixar-ne cap que en permetés l'estudi. La secció d'arqueologia del Col·legi de Doctors i Llicenciats i el Departament d'Arqueologia de la Universitat de València van reaccionar ràpidament, i van protestar en pes, en un esforç per obligar l'administració a evitar el trasllat i, per tant, impedir la pèrdua d'informació històrica. Els científics van recordar que la llei del patrimoni indica que totes les restes arqueològiques trobades al subsòl són de caràcter públic, i que és obligatori d'analitzar-les. Però el conseller de Cultura, Fernando Villalonga, va deixar ben clar que primer era el respecte pels sentiments religiosos i ai-

xí, permetent "l'espòli legal" segons els experts, la Generalitat va donar la raó a la comunitat jueva i va permetre que s'enduguessin els cadàvers. Villalonga mateix, juntament amb l'alcalde de València, Rita Barberà, va assistir a la cerimònia de desgreuge que va oficiar un rabí a l'antiga necròpolis abans d'exhumar-ne els cadàvers.

Aquests fets són un precedent

La llei de patrimoni diu que les restes arqueològiques trobades al subsòl són de caràcter públic, i que és obligatori d'analitzar-les.

esperançador per als jueus, que donen un valor molt gran al conhort espiritual i a la integritat dels cossos després de la mort. Les normes que segueixen i els ritus que practiquen actualment per garantir l'un i l'altra no són gaire diferents dels que devien practicar els seus avantpassats, els que ara han defermat aquesta polèmica.

Arran de terra i prou. Segons la llei jueva, mai no s'ha de trencar el repòs d'un mort. Només en

cas d'extrema necessitat, es pot moure un cadàver, però per enterrar-lo de nou a Israel. En el cas dels cadàvers valencians el costum es va trencar: en lloc de dur-los a Terra Santa els van soterrar al sector jueu del cementiri de Collserola, una de les tres "cases de la vida" (en traducció del mot hebreu) que els jueus tenen a Barcelona. Els motius de l'incompliment de la seva pròpia llei, segons fonts de la comunitat jueva, són purament econòmics: traslladar més de cent cinquanta cadàvers a Israel té un cost prohibitiu. Però per a fer aquesta excepció no n'hi va haver pas prou amb el consentiment de les autoritats religioses del país; calgué el vist-i-plau del rabinat de Jerusalem.

Ara les restes descansen, per fi, en espais individuals d'un cementiri, i han estat beneïdes. Però Carles Benarroch, de l'Entesa Judeo-Cristiana considera que no poden estar del tot satisfets perquè l'Ajuntament de Barcelona no respecta un aspecte important de la seva religió: la necessitat de ser enterrats directament a terra, sense taüt, per "tornar a la pols". Aquesta és una concessió que han de fer, per les raons d'higiene que addueix el consistori. Però això a banda, la petita comunitat mosaica dels Països Catalans continua les seves lleis ancestrals. Una comunitat que formen, segons les estimacions, de 5.000 a 7.000 persones, però que no ha estat censada, entre més motius, per la creença, basa-

ARXIU / RAFA GIL

da en algun verset bíblic, segons la qual comptar els jueus sempre provoca morts.

La "societat sagrada". Segons una de les representacions de la mitologia jueva, l'ànima humana és una espurna que, en el moment de la mort, se'n torna cap a Déu, que és el gran foc. Quan una persona és a punt de "ser cridada" per aquesta foguera (mai no s'hi pot anar per voluntat pròpia amb un suïcidi), la comunitat religiosa posa en marxa un llarg i meticulós mecanisme pensat per al benestar de l'agonitzant, però també, en gran mesura, dels qui resten. Per començar, una representació de l'*hebrà kadixa* (societat sagrada) acudeix a la casa de l'agonitzant per preparar-lo i encarregar-se dels detalls de la vetlla i de l'enterrament. Ser membre d'aquesta societat és un acte voluntari molt valorat pels jueus, car així hom demostra que és una persona summament altruista, atès que la persona a qui prestarà aquest servei mai no podrà tornar-li el favor. La primera tasca de l'*hebrà kadixa* és

de dir una pregària al moribund, la *xemà*, que proclama la unitat de Déu. Després de l'expiració, la societat és l'encarregada de rentar el cos en senyal de purificació (ho fan dones, si la morta és dona; homes, si el mort és home) i després el vesteixen amb una senzilla mortalla i l'estiren a terra, envoltat d'espelmes. Aquesta mortalla és igual per a tothom, perquè consideren que així no es distingeix un ric d'un pobre i els honors que mereixen són els mateixos. Quan sí que es fa una diferència és a l'hora de pagar les despeses fúnebres: les famílies amb més recursos sempre sufraguen els costos de les més pobres. En tots els casos s'enterra el cos tan aviat com es pot.

La cremació dels cadàvers no és permesa per la llei jueva, segons diuen per un "escrupolós respecte als morts". Però, de fet, la prohibició es basa en l'antiga creença que, al final del temps, els morts ressuscitaran físicament a Terra Santa, i la resurrecció començarà en una de les vèrtebres inferiors. Encara avui, els

Les excavacions al solar del carrer del doctor Romagosa descobriren les restes de gairebé cent persones. La polèmica es va aixecar quan la comunitat jueva va aconseguir emportar-se les restes al sector jueu del cementiri de Collserola en contra de moltes veus.

Jueus ortodoxos. La religió jueva prohibeix la cremació dels cadàvers perquè considera que els morts ressuscitaran físicament a Terra Santa.

més ortodoxos creuen que, si falta aquesta vèrtebra, no podran despertar-se mai més. David Goldstein, en el seu llibre *Mitologia jueva*, comenta fins i tot els problemes que es plantejaven alguns rabins que es prenién literalment aquesta idea, quant a les dificultats que tindrien els morts sebollits lluny d'Israel per arribar-hi i ressuscitar-hi.

Sigui una creença ferma o un costum, el fet és que els jueus tenen prohibit de modificar la integritat física dels morts. I això inclou, també, l'autòpsia. Només la permeten si és decisiva per a salvar més vides o si les lleis locals hi obliguen, i sempre amb la mínima intrusió possible dins el cos.

"Beneït sigui el jutge de la veritat". Tan la reacció a l'enviament d'una mort com la vetlla i el dol són mil·limètricament programats per la cultura jueva. Quan una persona s'assabenta de la mort d'un dels pares, la tradició mana que en senyal de dol es faci un estrip a la roba, sobre el cor. Si el mort té un altre parentiu, l'estrip (*k'rijah*), que s'ha de mantenir durant la primera setmana de dol, es fa a l'altra banda del pit. En aquest moment de tristesa s'ha de refermar la fe en Déu dient: "Beneït sigui el jutge

de la veritat". Aleshores, els parents es reuneixen per fer la vetlla i després continuar el dol.

El cadàver mai no resta sol. Mentre és de cos present, els assistents resen psalms i la *kadixa*,

Sigui una creença ferma o un costum, el fet és que els jueus tenen prohibit de modificar la integritat física dels morts.

una oració que pronuncia el familiar més acostat: és una glori-ficació de Déu, sense cap al·lusió a la mort, i té per objectiu d'evitar que, als més afligits per la pèrdua d'una persona estimada, els flauegi la confiança en Déu. El costum obliga a recitar aquesta oració cada dia durant onze mesos –fins que l'ànima se n'ha anat completament del cos–, públicament, en presència de deu persones adultes, testimonis de la fermesa de la fe. Una altra de les raons de fer aquest acte és que

així Déu comprova fins a quin punt era bona hebrea la persona morta, si fins i tot els fills o el cònjuge es mantenen religiosament fidels en un moment tan dolorós.

Després del funeral els amics o els veïns preparen l'àpat de condol, a base d'ous, símbol de vida, i de pa. Tot i que només en menjarà la família de primera línia, l'àpat es fa amb aliments de fora de casa del mort, perquè aquests es consideren impurs.

Acabat el menjar, la família s'enclaustrarà per passar la *xiva*, primera setmana de dol. Tradicionalment es tracta de set dies en què hom no treballa, no s'asseu en cadira, no es talla els cabells ni s'afaita, no fa res que produeixi plaer (ni tan sols banyar-se), tapa els miralls de casa... Per a aquest període tot ha estat previst. Per exemple, el sàbat que coincideix amb aquesta setmana es comptarà com a dia de dol, però sense observar les mateixes normes. Passada aquesta setmana, podran rebre per primera vegada mostres de condol de la gent, a qui, fins aquest moment, no els era permès de des-torbar la família.

Transcorreguda la *xiva* només s'ha complert la primera part del llarg temps de dol. Les restriccions, a mesura que passa el temps, es van afloixant fins que no han passat dotze mesos des de la mort. Aleshores cal tornar a la vida normal, amb l'única excepció dels aniversaris del decés, que cal complir amb un ritual de record i d'homenatge. Aquest dia i també els dies dels difunts, quan els jueus visiten els cementiris. Ara bé, mai no hi porten flors, perquè les flors es marceixen i es moren. Hi porten una pedreta, que és un testimoni immortal, com l'ànima de la persona estimada.

Des de fa unes setmanes, a Collserola hi ha un recinte ple d'ossos antics i de pedres velles com el món, portades per creients del segle XX que no estan disposats a oblidar els seus ritus ancestrals.

Agnes Rotger